

תיווך מדורג בהוראה – למידה, בתחום השפה העברית

בכיתה שלנו תלמידים שונים מאוד זה מזה, שונים ביכולות שלהם, בתחומי העניין, בנטיות וברקע ממנו הם באים. מאמר זה יעסוק בשונות ביכולות בתחום השפה העברית – שונות בידע השפתי וביכולת להשתמש בו לקריאת טקסטים ולכתיבה.

אנשי החינוך וההוראה מכירים מודלים שונים למתן מענה לתלמידיהם על פי היכולות שלהם: התאמת רמת הקריאות של הטקסט, התאמת המשימה, עבודה שיתופית בה התלמידים מסייעים זה לזה ועוד. הפעם נעמיק במודל ה"תיווך המדורג" – על פי מודל זה אנחנו מגישים לתלמידים טקסטים זהים ומשימות זהות אך מתווכים להם את הטקסטים, בדרך שונה. אלה שקל להם יקבלו תיווך מועט ויעבדו באופן עצמאי, שאר הכיתה תקבל תיווך נוסף, בדרך שונה ואז תעבור למשימה, והקבוצה שעדיין זקוקה לתיווך נוסף, יושבת נשאר ל"קריאה בצוותא".

מהו תיווך בהוראה?

למידה מתווכת היא תהליך מודע וייחודי המתרחש, כאשר למתווך יש כוונה למקד את תשומת לבו של הילד, לארגן את הגירויים אליהם הילד חשופ (למשל לסדר ברצף את הגירויים ועוד), למסור מידע, להעניק משמעות למציאות, אין הכוונה בתיווך "להעברה" של ידע גרידא, אלא לתהליך הדדי מכוון המתחשב ביוזמת הילד, בתגובתו ובהתנהגותו.

ביסודה של הלמידה המתווכת קיימת האמונה שלאדם יש יכולת לשנות את מבנה החשיבה שלו. השינוי משמעו רכישה של יכולות ומיומנויות שלא היו קיימות בו קודם. נקודת המוצא להנחה זו היא שהמוח הוא איבר גמיש ודינמי, המושפע מן החוויות וההתנסויות של האדם עם סביבתו, ולתיווך תפקיד מרכזי בתהליך המאפשר בנייה של נתיבים עצביים חדשים (פזרשטיין ושות', 2014). מכאן שהאדם בכל גיל יכול ללמוד, להתפתח, לשנות מבני חשיבה ולהפיק תועלת מהלמידה.

הרעיון שהאדם יכול לשנות את מבנה החשיבה שלו באמצעות תיווך הוזכר אצל ויגוצקי (Vygotsky, 1978) בתוך קוזלין ועלים, (2003) והוא מכונה "אזור ההתפתחות הקרובה" רעיון זה מתאר את תהליך ההתפתחות של הלומד מרמה עצמאית, אליה הוא מגיע בכוחות עצמו בעת התנסות בחשיפה ישירה עם גירויים, ועד לרמה פוטנציאלית המושגת באמצעות מבוגר או עמית.

למשל התבוננות ביצירת אמנות והפקה של תובנות שונות ממנה (למשל תרומת הצבע, הדמות הרקע ועוד להבנה של הרעיון ולהנאה) המבוססות על ידע קודם ועל התנסויות קודמות ללא פעולת תיווך מעידה על הרמה העצמאית (חשיפה ישירה).

כאשר המבוגר מסיים, מרחיב (למשל: הזרם אליו משתייך הצייר), מספר, שואל, משווה (למשל: לתמונה אחרת, לצייר אחר) ועוד, מתרחש תהליך של תיווך המקדם את הילד מהרמה העצמאית לרמה הפוטנציאלית שלו. באמצעות פעולת התיווך הילד משכלל את מבני החשיבה שלו ומארגנם מחדש. למשל הוא יוצר קטגוריות חדשות בתוך הסכמות, מרחיב קטגוריות ומכלילן וכך מתאפשרת תשתית ללמידה עצמאית.

חשוב לציין שהחשיפה הישירה לגירויים ולתובנות עצמיות חשובה אף היא להתפתחותו של האדם, אולם אין בה די כדי ליצור שינויים מבניים במוח שיסיעו לאדם בחייו. תהליך התיווך הוא זה המעשיר את האינטראקציה ופותח צוהר לתהליכים מנטאליים גבוהים. [על פי אורית הוד שמר 2014](#)

כיצד עושים זאת בכיתה עם כ-30 תלמידים?

התיווך הוא אינטראקציה אישית בה הלומד מודע ובוחר להשתתף, על פי העקרונות שהוצגו לעיל. כיצד נעשה זאת בכיתה?

התשובה היא תיווך מדורג. כל אחד בוחר את רמת התיווך לה הוא זקוק, לאחר שערכנו הטרמה ראשונית לכולם, הצגנו את הטקסט והמשימה, מי שמרגיש שהוא יכול לבצע את המשימה באופן עצמאי, חוזר למקומו ומתחיל לעבוד.

השאר נשארים עם המורה לתיווך נוסף, בדרך שונה. כאשר הסתיים תיווך זה, שוב בוחר התלמיד האם הוא מסוגל לבצע לבד את המשימה, או זקוק לתיווך נוסף.

לבסוף נשארת המורה עם קבוצה קטנה של תלמידים שזקוקים לתיווך אינטנסיבי יותר ולהם היא מסייעת על פי הצורך, אותו היא מזהה תוך כדי עבודה.

תהליך הלמידה אותו מלווה התיווך מורכב מהשלבים הבאים, הניתנים כמובן לשינוי על פי בחירת המורה ובקשות התלמידים.

- **הצגת הנושא והמשימה – מיומנות שיש לבצע**, המורה מציג/ה לתלמידים את הנושא והטקסט, באמצעות הכותרות, התמונות, ורמזים חוץ טקסטואליים נוספים, והצגת המשימה שיש לבצע. (מי שתווך זה מספיק לו, מבצע את המשימה לבד ועובר למשימה נוספת ברמת אתגר – ביצוע הבנה)
- **הדגמת דרך הביצוע**, המורה או אחד התלמידים מבצעים חלק קטן של המשימה, מול שאר התלמידים ובהשתתפותם. (מי שתווך זה מספיק לו, מבצע את המשימה לבד ועובר למשימה נוספת ברמת אתגר – ביצוע הבנה)
- **ביצוע של התלמידים בסיוע המורה, או בסיוע עמיתים**, מי שנשאר עם המורה

מבצע את המשימה בהנחייה אפשר לתת לתלמידים שסיימו את המשימה לעזור לאלה שזקוקים לעזרה נוספת.

- **ביצועי הבנה** – העברת המיומנות לתוכן וסיטואציה חדשים, כאשר המורה מתווכת לתלמידים הזקוקים לתיווך נוסף התלמידים שסיימו את המשימה, עוברים לביצוע

